

A pesti honvédtisztek

Adalékok a m. kir. honvédség történetéhez

Írta: Móricz Pál

Az 1869-ben kinevezett honvédtisztek között mindenestre egyik legérdekesebb katonalak volt Székely Lajos hadnagy. Az oroszok Székelyt még 1849-ben hurcolták el és csak a 60-as évek végével került haza a szibériai fogságból... Visszatért hadifoglyok egyébként most is beszélnek, hogy a szibériai puszták messze, távol tanyáin és falvaeskáiban találtak olyan 90 év körüli öregekkel, kik magyar néven neveztek meg magukat és állították, hogy Kossuth-katonái voltak és az orosz Világos után hurcolta ki őket Ázsiába...

Nem mindenik kalandos, régés volt honvédtisztnak sikerült bejutni azonban az új-honvédséghez, Hevessy Géza (Tóbiás) volt 48-as honvédtiszt és az olaszországi magyar légiónak is egyik kiváltsága hiában kért tisztséget... Az akkori újsághíradás szerint „egy csomó urfi, — kikről gyanítható, hogy csupán az egyenruhában való pompázás végett adták fejüket a honvédtisztségre — elállta az érdekes régi katona utját”.

Egy évvel később — 1870-ben — bezzeg már oly számosan mondtak le a honvédtisztek közül, hogy ezentul a neveiket is ki-nyomatják a hivatalos lapban.

— Hadd tudja meg a nemzet amaz urak neveit, — írta az újság — akik a jelen vál-ságos időben vonulnak el a szolgálattól.

Érdekes véletlen, hogy a budai honvéd-kerületnek a parancsnoka a hős 48-as honvéd-vezér Czillich Ede m. kir. honvédezredes volt, akit annakidején Budavár bevételé után a másodrendű érdemjellel tüntetett ki Kossuth, miután Tápó-Bicskénél előzőleg a harmad-
rendű érdemjelet is elnyerte... És miként a pesti 1. honvéd zászlóaljnak a parancsnoka, a Miklós-huszár Horváth János ezredes személyé-
ben 48-as honvéd volt, a testvér budai 63-dik

zászlóaljnal szintén régi honvéd lett a parancs-
noka: Dohay József ezredes, Bem tábornok
kedves, vitéz főkatonája, aki Vizaknánál, Pis-
kinél s mindenütt hős volt.

*

A honvédtisztek fizetése aranyosztályos, pompázatos piros ruhaviseletjükhöz mérten meglehetősen szerény volt. Kezdetben az őrnagy fizetése 1860, az I. osztályú századosé 1200, a II.-od osztályú századosé 900, a főhadnagyé 720, a hadnagyé 600 forintra rugett.

Ezidőtájt a honvédtisztek aranypaszo-
mántos csakója bucérvörös posztóval volt be-
vonva, ugyanilyen vörösszínű volt a bugy-
gós nadrágjuk is, melyet gyakorlatok alkal-
mával azonban csizmába huztak. Sötétkék
posztóból készült atillájokat pedig a mell-
részekben öt pár aranyzsinór ékesítette hurok-
díszítéssel, melynek mindenike hármás kari-
kában végződött. Az ujjakon és a derékon
vitézkötés volt dus aranyból felvarrva. A ke-
rek köpeny és szolgálaton kívül az oldalt piros
szegélyzettel bevarrott kékesszürke pantalló
inkább festőileg voltak érdekesek, mintsem-
hogy amennyire tábori viseletnek megfelel-
tek... A pesti nép, persze, akkor is készsége-
sen élcelődött, az egyik ilyen elkeseredett mó-
kát az „Üstökös” így találta fel:

*Honvédtiszt: Lássá, uram, egy
ilyen honvédtisztí uniformis összesen két-
száznyolcvan forintba kerül mindenestől...*

*Polgár: Ebben persze már benne
van a ló is?*

*Honvédtiszt: Miben?... Az uni-
formisban?... Dehoggy ló; én vagyok
bennel!*

És csakugyan benne is volt a szegény hon-
védtiszt nemcsak az uniformisban, hanem a
pompázatos, drága kiállítású uniformis miatt
fülig az — adósságban is... Az új honvéd-
tiszték anyagi helyzetéről „A Honvéd” című
katonai újságból ilyen keserű panaszok
olashatók

— A honvédtiszt drága aranyos egyenru-
hájáért rögtön 500 forintig kénytelen magát
adósságba verni — és legalább 100 forintot
előre fizetni; és ha nincs pénze, ezen készpénzt
roppant kamatra kölcsön veszi...

Egy Pozsonyba befészkelődött bécsi, osz-
trák-zsidó szabócég kapta meg a honvédtisz-
tek és legénység felruházását. E bécsi firma-
nak — a szent házasság révén — beltagja,
illetve kijárója volt egy nagyon szép és güm-
böltyű, híres szép asszony, egy meleg, bővérű
bécsi menyecske, kinek ki- s bejárásairól a
miniszterekhez, tábornokokhoz sok hamiskás
tréfát és rajzot adtak közre az egykoru éle-
lapok... A honvéd tisztikarnak azonban ez
a dusan aranyozott dolmány, piros csakó, pi-
ros nadrág nem ment egészen tréfa-számba;
sőt az általános elégedetlenséget jellemző
ilyenféle hírlapi nyilatkozatok jelentek meg:

— Valóban fel nem fogható, hogy a hon-
védelmi minisztérium e nagy horderejű, ma-
gángazdászati ügyünkre nézve mindjárt kez-
detben semmi súlyt sem fektetett; hanem a
tisztí egyenruházat-szerv intézésével oly egyént
bizott meg, aki a nép viszonyaival kevésbé is-
meretes s nem tudja azt, hogy mi 20 évi sarco-
lások következtében elszegényedtünk és hogy
többünkre nézve nagy áldozat néhány fényes
rongydarabért Harapat szabómester urnak, fő-
ruhatárnokunk kiváló kedveltjének egyrendbeli
gunyáztatásunkért vagy 400 forintot zsebébe
dobni s ezen kiadást évek hosszan sinyleni...
Kétségbevonhatlan, hogy ha azon tisztelt törzs-
tiszt ur, aki ez ügyvel meg vala bizva, nem
indul a bécsi szoldatészka zavart terve után,
mely az öltözékek folytonos megmástitását és fé-
nyes kiállítását minden ügy felett szokta irány-
elvül tüzni; akkor bizonyára egy egyszerű, de
csinos öltöny fedte volna a honvédtisztet és
szíve a hazáért épp ugy dobogott volna, mint az
aranyzsinórral páncélozott atillája alatt... Mi-
nek való volt tehát egy szükségtelen atilla, egy
vörös bugyogó, egy haszontalan csakó, melyek
mozgósítás esetében, mint hasznavehetetlen
tárgyak — az aranyul szolgáló rendeletek lára

zerint — ugyis visszahagyhatnák és a szolgálati ör határain kívül állanak . . . Nem emélnék zót, ha a honvédtisztek mindegyike nagyobb forrásokkal rendelkezhetnék, mivel ily előnyös pajzsa alatt ily módoni prédálás számba nem vonatott volna, de miután a tisztek mindannyia nem gróf, mint a szervező ur (— itt alighanem a minisztériumhoz beosztott creini Schweinitz Gyula gróf, volt osztrák vértis kapitányra történik célzás, ki 1849-ben a magyar nemzeti ügy ellen harcolt és az új-honvédség megszervezésekor, már mint m. kir. honvédtörtnagy kezdett tanulni magyarul —) és többje pénzforrásokkal nem rendelkezik, nem esoda (tehát) ha a szegényebb osztályu rész ilykép fenyegetett fillérei miatt hangosan emel panaszi, inkább azoknál, akik gazdagok, és talán kevésbé szabadkozik, ha a szükség megkívánja: áldozatkészen sorakozni. . . . Ily fennforgó viszonyok között igen kívánatos lenne, ha a honvédelmi minisztérium a honvédtiszti egyenruházatot egyszerűsíténé, és azon díszítőket, mely a harc színpadán ugy sem szerepel, végképp megszüntetné. De másfelől a fentemlített kapcsában igen méltányos lenne, ha ömértósága a honvédelmi miniszter ur, — ki már mult évi augusztus havában ezen nagy kiadások folytán a honvédtiszteknek egy ruházati felsegélest kívánt adományozni, — jóakarátát jelenleg ily irányban valóslaná, hogy azon 200 forintnyi elegendnek, melynek egyfőle a havonként befizetett 8 frt 34 kr. után máris kifizetett, visszamaradt hátralékát törleszténé; fényes ruhájuk ugyis már foszlásnak indultak és egy új megrendelés nehézség terheivel állunk szemben. Mi szegényebbek eddig itteni létezésünk feltételeit végerőnk megfeszítésével megóvtuk ugyan, de ha jövőben azon istápolás, melyre jogosan számot tarthatunk, — mivel törvényileg élvezetben kellene állanunk azon ruházati díjaztatásban, melyben a kinevezett osztrák tisztek mindegyike részesül, — tőlünk elvonatnék, akkor többünkre nézve be fognak következni a lét és élet borzasztó alternatívája.

A pesti honvédtisztek helyzete természetesen még kedvezőlenebb és küzdelmesebb volt a vidéki kis helyőrségek és hegymegetti kis állomások tisztjeinek életéhez viszonyítva; mert hiszen a fővárosi társas élet minden időben költségesebb a vidékiek életénél. Másrészt az is igaz, hogy Pesten, a király székhelyén, zubbonyban — „mint valami napszámosok“ — nem szaladgálhattak. A pazar kiállítású attilát arany pikelyekkel rakott veres selyem zsinórosra átváltották, egyszerűsítették volna a könnyebb igényűek is, de egy világháborúnak kellett elkövetkezni, mikor az aranyzsinóros attila, illetve dőlman a használatból kivonott, pedig a szűkmarku Kerkapoly honvédelmi államtitkár később az „öltözéki pótlékok“ is elvonta, minék következtében különösebb népszerűségnek nem is örvendett a honvéd tisztler között.

Az osztrák mintá után „tisztli egyszerűsítési intézménnyel“ — a segéts magd elvön — csak a kezdő-évek elmulajával hátrietettek és emnek az intézménynék a derék Honvéd János ezredes volt az első élőke. Az élők gondjaitól sanyargatott pesti honvédtisztek egyébként egy honvédtiszti hitel- és kölcsönbankot is nyitítottak, melynek ügyelt egy kezelőbizottság látta, emnek volt az élőke Somody János honvéd törtnagy, társaságok. Az törtnagy urnak 1871 decemler havában közreadott érdeks írásitát ily köröm: „A Leitner F. Ferdinánd es. k. udvari tállőke a honvédelmi hitel és kölcsönre szánt 50.000 forintnyi összegnek utolsó részitét dec. 9-én folyóvátette. A kölcsönben összesen 64 honvédtiszt részesült: ezek között 6 törzstiszt 9046, 12 százados 13.100, 21 főhadnagy 13.900 és 25 hadnagy 14.800 forinttal, összesen 50.340 forint. Az egész 6 százalékkal kamatosított összeg három év alatt fizetendő vissza, a havi illetékek egyharmadának levonásával. A bizottság a kölcsön szétosztásánál főleg azt tartá szem előtt, hogy abban csak olyanok részesüljenek, kik családi szerencsétlenség, betegség vagy más esetleges baj által lőnek reá utalva (sib.)”

A honvédség piros bugyogós célszerű ruházata egyébként állandóan foglalkoztatta az illetékes köröket. Egyik honvéd-bál alkalmaival József főherceg Ivánka Imrének, a 48/49-es honvédek országos választmánya élőkének odanyilatkozott, hogy „a 48-iki honvédruhát hozzák be, mihelyt a mostani vörös nadrágokat (s a többi) elnyövik“. Az ingerletes veres bugyogók és sapkák titkát pedig a következő sorokban tárja fel az „Ellenőr“:

— Annyi bizonyos, hogy rongyosabb katona alakokat nem igen lehet látni egy megfutamadott és hetekig kóborolt hadcsapatban sem, mint a mi újonc honvédeink, kiknek az a vörös nadrág van, melyet 1859-ben a magyar önkénytesekre adtak, s azok már viselték, azóta pedig a moly ette. Ezek a ruhák keltették a rossz hírt a szállítók felől; s ezekről nem tudni, valjon a konsortium szállitmányai, vagy a honvédelmi minisztérium az első szükségben kerestette-e elő és nem tudni, mily arányban terhelik ezek a felszerelési költségeket? Ha oly arányban terhelik, mint amennyit mutatnak, ugy semmi kifogásunk. . . . A „P. N. (Pesti Napló)“ felvilágosítása éppen erre nézve zavaros.

A honvédtiszteknek — osztrák részről — sok bajuk volt a szakáll-viseletjük miatt is. Az osztrákságnak a szemében szálla volt még ez a férfias magyar hajviselet is. „Forradalmár“ tüntetésnek véleményezték az ilyen magyaros körszakáll-viseletet s nem bízták a fodrászra „az ügy“ rendezését, országos gondjaik közepette még a budai országosan kommandirozó főgenerálisok is bele-bele avatkoztak — egyegy rendelkezéssel — a honvéd szakáll-viselet súlyos ügyébe. 1869-től 1873-ig többször megrendszabályozták a szakáll-viseletet. Az állon kiborotvált, ugynevezett „Ferenc József szakáll“ még leginkább ajánlotta és megengedte a pesti honvédeknek a szigoru cs. kir. altábornagy: Piret Báró.

Pesten már az 1870-es évek elején is nagy volt a lakáshiány. A pesti honvédtisztek a részükre rendszeresített csekély lakbérátalány miatt is gondokkal küzdöttek. Hogy megfelelő, állásukhoz illő lakást kapjanak, tetemesen felülfizetni kellett a lakbérátalányra . . . Mint egy akkori honvédtisztnak panaszos leveléből kitűnik: „ezen sajnos körülménynél fogva kénytelen volt több honvédtiszt már az újépület, Károly- és Üllői-uti laktanyák tágas lakrészeiben elhelyezett sorhadi tisztek ajánlatát elfogadni; kiknek említett helyeken egy-egy lakás áll rendelkezésükre, de mint nőtleneknek ez felesleges lévén, azokból többet átengedtek ama rendszeresített átalányért a honvédtiszteknek, ők pedig ketten foglaltak el egy-egy lakást.”

*

A sok terhes gyakorlatozás, szemle- és kiképzőszolgálat mellett a pest-budai honvédtisztikar igyekezett a társasélet szórakozásaival megpihenni, az ifju intézményben összemelegedni és egységesebb szellemet erősíteni. A honvéd-bálok, a honvéd-estélyek, a honvédtiszti társasösszejövetelek sikereiről, magyaros, meleg lefolyásáról és hangulatairól gyakran emlékeznek meg az egykorú hírlapok. A „Margitsziget” alsó-vendéglője különösen kedves szórakozóhelye volt a pesti honvédtiszteknek, itt sűrű egymásután tartottak bált és baráti lakomát; az egyik ilyen margitszigeti honvédbálon (1869 július 29) László kapitány, a József főherceg segédtisztje vállalta el a rendezést, a háziasszony szerepét Terstyánszky né, ezredesné (a budai 63-ik honvédzászlóalj parancsnokának felesége) látta el. A résztvevő hölgyek sorából Kállay Adolfné urhölgyet, Lejthényi, Hamosa, Eggert kisasszonyokat, továbbá a Feszl nővéreket, Komlósi Evelinát, Oláh Irmát, Govrik Irént (később okányi Szlávy Béla felesége lett), Sántha Mária s Oláh Ida kisasszonyokat, a bájos Castelnau Lenke grófnőt, Lukács Róza kisasszonyt és a Nemzeti Színházról Felekiné asszonyt (hófehér

könnyű selyemruhájában, mely érdekes ellentétet képezett korom hajfürteivel és sötét szemével) említi fel a „Fővárosi Lapok“ alkalmi tudósítója. A reggelig tartó mulatozáson József főherceg is kitartott éjjelig, sőt kedves Margitszigetjére többször maga is, mint házigazda, meghívta vendégségbe és mulatni a pest-budai honvédtiszteket. A lombos, szent öreg fák alatt — ilyenkor — „fénymázás néyszögdeszkázat rakatott le, hol a díszes vendégsereg fiataljai táncoltak“ a színes papirlámpák szelid, enyhe fényénél.

A Frohner-szálló, az István főherceg, Budán a Fiume (hol a budai 63-dik zászlóalj tisztikar minden szerdán tartotta társas összejövetelét) emlékezetesebb, nevezetesebb barátkozó-helyei voltak a pesti honvédtiszteknek az első időkből. Méltó a külön felemlítésre az a honvédtiszti bucsuestély, melyet 1871 július 22-én a Városliget melletti (ugynevezett) Amerika-vendéglőben rendeztek a budai 63-dik zászlóalj népszerű parancsnokának, Terstyánszky ezredesnek dandárnokká történt kinevezetése és Kassára áthelyeztetése alkalmából. A kiváló magyar katonát és nemes magyar hazafit a pest-budai honvédtisztek ragaszkodó szeretettel bucsuztatták; sőt még a távozó ezredes egykori közös ezredéből, a „József-ezredből“ is sokan megjelentek volt tisztársai. A gyújtó felköszöntőket és megható, kedves bucsuztatást egy nagyon érdekes „nyilatkozat“ aláírásával koronázták be. Az összes jelenvolt honvéd törzs- és főtisztek ugyanis aláírták a Virághalmy százados ur által bemutatott, a magyar nyelv terjesztésére vonatkozó nyilatkozatot — „erkölcsi kötelezettséget vállalván arra nézve az aláírók, hogy bárhol és bárminő alkalommal e városban és hazában a magyar nyelvnek fognak előnyt adni és csak azokhoz idegen nyelven szólni, aki — külföldi lévén — anyanyelvünket nem érti“.